

Naturen i Holsted Kommune

Bilagsrapport til
Naturkvalitetsplan
for Ribe Amt

RIBE AMT

Oktober 2006

<i>Udgiver:</i>	<i>Ribe Amt, Sorsigvej 35, 6760 Ribe.</i>
<i>Udarbejdet af:</i>	<i>Inge Nagstrup i samarbejde med Ida Jelnes, Jens Vahl og John Frikke (fugle).</i>
<i>Print:</i>	<i>Trykkeriet, Ribe Amt.</i>
<i>Forsidefoto:</i>	<i>Motiv fra Klelund Plantage af Ida Jelnes.</i>
<i>Øvrige fotos:</i>	<i>Ida Jelnes; figur 9, 13, 15. Inge Nagstrup; figur 1, 7, 11. Inge Lise Møller Jensen; temaboks. Anne-Vibe Jensen; figur 17. Ove Detlevsen; figur 19.</i>
<i>Oplag:</i>	<i>25 stk. Rapporten samt kortbilag kan desuden downloades fra amtets hjemmeside (www.ribeamt.dk).</i>
<i>Udgivet:</i>	<i>Oktober 2006.</i>
<i>Kortbilag:</i>	<i>Kortene er udarbejdet af Ribe Amt. Grundkort: © Kort- og Matrikelstyrelsen.</i>

Indholdsfortegnelse

1.0 Indledning	2
2.0 Naturkvalitetsplanens baggrund og fremtidige anvendelse	3
3.0 Naturen i Holsted Kommune	5
3.1 Landskabet	5
3.2 Naturarealerne	6
3.3 Værdisætning	7
3.4 Målsætning	12
3.5 Hovedindsatsområder	13
4.0 Beskrivelse af hovedindsatsområder samt øvrige værdifulde naturområder i Holsted Kommune	16
4.1 Kongeåen	16
4.2 Holsted Å	18
4.3 Sneum Å, Terpling Å og Nørrebæk	21
4.4 Klelund Plantage	24
4.5 Holme Å	27
4.6 Værdifulde naturområder beliggende uden for hovedindsatsområderne	30
5.0 Ordliste	34
6.0 Anvendt litteratur og henvisning til nyttige hjemmesider	37
6.1 Litteratur	37
6.2 Nyttige hjemmesider	37

Kortbilag 1: Kort med alle § 3-lokaliteter i Holsted Kommune.

Kortbilag 2: Kort med målsætning af § 3-lokaliteter i Holsted Kommune.

1.0 Indledning

Naturkvalitetsplanens formål

Naturkvalitetsplanen er en del af amtets regionplanlægning. Amtet besluttede i efteråret 1998, inspireret af flere andre amter, at udarbejde en naturkvalitetsplan for Ribe Amt. Planlægningsarbejdet er blevet særligt aktuelt, idet Wilhjelmudvalgets rapport fra august 2001 anbefaler, at der i forbindelse med regionplanrevision 2005 gennemføres naturkvalitetsplanlægning i alle landets amter. I 2002 har staten givet samme anbefaling og i 2003 har Miljøministeriet udgivet et idékatalog for naturplanlægning, som bygger på de hidtidige erfaringer bl.a. fra en række amter.

Planlægningsarbejdet er primært tænkt som et redskab for amtets egen indsats på naturforvaltningsområdet. Derudover er det tanken, at amtets kommuner, interesseorganisationer og borgerne generelt her kan finde viden om amtets spændende naturområder samt hente inspiration til selv at arbejde videre med større og mindre tiltag, der kan forbedre amtets naturværdier.

Naturkvalitetsplanens indhold

Ribe Amts naturkvalitetsplan indeholder dels en statusbeskrivelse af amtets naturområder og dels en planlægning af den fremtidige indsats for at bevare og forbedre naturområderne. Naturkvalitetsplanlægningen er bygget op over de principper, der siden begyndelsen af 1980'erne er brugt på vandløbsområdet med en overordnet målsætning for de enkelte naturområders fremtidige naturkvalitet, og en vurdering af hvorvidt målsætningen er opfyldt.

Naturkvalitetsplanens afgrænsning

Eftersom det kun er de biologiske forhold, der er inkluderet i statusbeskrivelsen, indgår der ikke en vægtning af naturområdernes rekreative og kulturhistoriske værdi i amtets naturkvalitetsplan. Rekreative og kulturhistoriske forhold er behandlet i andre dele af amtets regionplanlægning. Rapportens anbefalinger er derfor anført ud fra en ren biologisk synsvinkel, og anbefalingerne vil i en række tilfælde skulle vægtes med andre interesser.

Naturkvalitetsplanen består af følgende dele:

1. En generel rapport med en sammenfattende redegørelse, der er indarbejdet i regionplanen.
2. En naturtype-rapport med en nærmere gennemgang af de forskellige naturtyper og deres naturindhold og udbredelse i amtet.
3. Fjorten rapporter med beskrivelse af kommunernes naturværdier.

Denne rapport beskriver naturen i Holsted Kommune og indeholder en generel beskrivelse af kommunens naturforhold, herunder værdi- og målsætninger af naturområderne. Derudover findes en vurdering af de landskabsbiologiske sammenhænge og af de hovedindsatsområder hvor en øget indsats til naturforbedring har første prioritet. Rapporten indeholder endvidere en gennemgang af kommunens vigtigste naturområder, samt et kort, der viser målsætningen for den enkelte naturlokalitet, med angivelse af om målsætningen er opfyldt. Sidst i rapporten er der en ordliste med forklaring på fagord anvendt i rapporten og en litteraturliste inklusiv adresser på relevante hjemmesider.

2.0 Naturkvalitetsplanens baggrund og fremtidige anvendelse

Amtets viden og administration

Naturkvalitetsplanen er primært baseret på de områder, der er omfattet af naturbeskyttelsesloven. Naturbeskyttelsesloven trådte i kraft d. 1. juli 1992, og ifølge lovens § 3 er flg. naturtyper beskyttet mod tilstandsændringer: heder, moser, enge, overdrev og strandenge der enkeltvis eller tilsammen er større end 2500 m², og søer større end 100 m². I forbindelse med planens forundersøgelser har det været højt prioriteret at få udarbejdet en god beskrivelse af så mange § 3-lokaliteter som muligt. Amtets viden om § 3-lokaliteterne har hidtil, meget groft sagt, været begrænset til en kortlægning af den geografiske udbredelse af de arealer, hvor forbudsbestemmelserne i naturbeskyttelsesloven gælder. Hovedformålene med planen er at få beskrevet det nuværende naturindhold og det naturmæssige potentiale i disse arealer. Det er amtets intention at vende forvaltningen af § 3-arealerne fra en passiv administration af beskyttelsesbestemmelserne til en aktiv og fremadrettet udpegning af indsatsområder og en målrettet anvendelse af midler til naturpleje, naturgenopretning og naturvenlig landbrugsdrift.

Principper for værdi- og målsætning

I rapporten „Naturtyper i Ribe Amt“ er de enkelte naturtyper nærmere beskrevet med hensyn til naturindhold og udbredelse i amtet, og her vil man også kunne finde en mere detaljeret gennemgang af principperne for planens værdisætninger og målsætninger af § 3-lokaliteterne.

Søerne

De fleste søer og vandhuller er af ressourcemæssige årsager endnu ikke nærmere beskrevet. Loven omfatter søer og vandhuller, der er større end 100 m², og af disse er der registreret ca. 5600 i Ribe Amt, heraf 309 i Holsted Kommune. Søer, der er større end 0,75 ha, er uddybende beskrevet i rapporten „Registrering af søer i Ribe Amt“ fra 1998. De resterende søer er indtil videre forsynet med en generel målsætning.

Luffototolkning og feltbesigtigelse

De øvrige § 3-lokaliteter er alle gennemgået i forbindelse med planens forundersøgelser. I Holsted Kommune drejer det sig om 399 lokaliteter. Cirka halvdelen er kort beskrevet og værdisat på baggrund af tolkning af farveluftfotos fra 1995 og 2001 med et såkaldt spejlstereoskop og digitale luftfotos fra 1999. – Det drejer sig primært om de mest kulturprægede og dermed naturmæssigt fattigste lokaliteter som f.eks. kulturrenge, der omlægges med jævne mellemrum. De resterende lokaliteter er alle beskrevet og vurderet ved besøg i felten. Her er som et minimum indsamlet oplysninger om plantesamfund og dominerende plantearter og om områdets generelle tilstand. På de mere spændende lokaliteter – og på lokaliteter med mulighed for naturforbedring – er der udarbejdet mere omfattende plantelister og medtaget oplysninger om en lang række forhold som f.eks. udnyttelse, driftsforhold, fugtighedsforhold, påvirkninger og behov/mulighed for naturpleje eller naturgenopretning. Det er primært lokalitetens plantevækst, der er nærmere beskrevet i forbindelse med naturkvalitetsplanen, da fordelingen af almindelige og sjældne plantearter er en god indikation af lokalitetens tilstand og naturforbedringspotentiale. Ved udarbejdelsen af lokalitetsbeskrivelserne har amtet desuden benyttet data, der er indsamlet i forbindelse med Atlas Flora Danica-projektet (se ordlisten). Oplysninger om dyrelivet er vanskeligere at registrere ved en undersøgelse af denne type, men det er medtaget, hvor det har været

muligt; - der er især medtaget en del oplysninger om forekomst af padder. Artsnavne vil i rapporten være angivet med fed skrifttype, mens slægtsnavne er angivet med almindelig skrifttype.

Database

Alle oplysningerne fra luftfotogennemgangen og feltarbejdet er indtastet i en database. Det er således muligt at søge oplysninger om naturforholdene på en bestemt lokalitet – eller i et bestemt område. Det er også muligt at søge efter hvor en bestemt planteart er fundet, hvor der er fundet moser med overgangsrigkær, eller hvor der er fundet lokaliteter med sjældne planter eller dyr osv.

GIS

Databasen er desuden koblet sammen med amtets GIS (Geografisk Informations System). Det gør det muligt at producere kort med de søgte, arealrelaterede oplysninger; – f.eks. et kort med udbredelsen af planten **tranebær** i Holsted Kommune (se **Temaboks** på side 11).

Databasens anvendelse

Databasens oplysninger vil – sammen med selve naturkvalitetsplanen – fremover være et vigtigt arbejdsredskab for amtet; f.eks. ved behandling af de mange dispensationsansøgninger fra borgere og myndigheder, men også ved planlægning af større tekniske anlæg så som veje, kabelføringer og lignende. Oplysningerne fra naturkvalitetsdatabasen vil desuden blive anvendt i amtets prioritering af pleje- og naturgenopretningsopgaver og ved forvaltningen af de forskellige tilskudsmidler til private lodsejere. Det vil dermed blive muligt at sikre, at de begrænsede midler, der er til rådighed, anvendes der, hvor der er mest brug for dem, og der hvor man kan få „mest natur for pengene“.

Amtet videregiver oplysninger

Det er imidlertid også meningen, at oplysninger fra databasen kan videregives til kommunerne og andre myndigheder samt til lodsejere, foreninger, studerende og andre, der er interesserede i naturforholdene i Ribe Amt.

Amtet modtager oplysninger

Databasens oplysninger bør løbende ajourføres og suppleres. Amtets Natur- og Landskabskontor modtager i den forbindelse meget gerne oplysninger om særlige naturforhold. Det kan f.eks. være oplysninger om følgende:

- Forekomst af sjældne plante- og dyrearter fra den nationale rød- og gulliste.
- Forekomst af arter, der er omfattet af EF-habitatdirektivet.
- Særligt store forekomster af halvsjældne eller egnskarakteristiske arter.
- Forekomst af lokaliteter med specielle eller sjældne vegetationstyper, hvor vegetationen er særlig karakteristisk for den pågældende vegetationstype.

3.0 Naturen i Holsted Kommune

3.1 Landskabet

Istiderne

En væsentlig del af det landskabelige naturgrundlag i Ribe Amt er præget af de to sidste istider. Under Saale-istiden var hele landet isdækket, og efter isens afsmeltning for over 100.000 år siden fremstod Sydvestjylland lige så kuperet, som Østjylland er det i dag.

Formet af smeltevandsfloder

Ved sidste istid – Weichsel-istiden – nåede isen imidlertid stort set ikke til Ribe Amt, og da isen begyndte at afsmelte for ca. 20.000 år siden, fremstod det sydvestjyske område som et mere udjævnet landskab, der er formet af de arktiske storme og de store smeltevandsfloder. Ribe Amt er således kendetegnet af de store lethvævede bakkeøer med grovsand og lerblandede jorder, der er gennemskåret af de brede, finsandede smeltevandsdale med hedesletter. Endelig har vinden dækket nogle områder med golde lag af flyvesand.

Holsted Bakkeø

Holsted Kommune er geografisk placeret på Holsted Bakkeø. Mod syd afgrænses kommunen af den store smeltevandsdal, hvori Kongeåen løber; mod nordøst af smeltevandsdalen, hvori Holme Å løber og mod nordvest af smeltevandsdalen, hvori Sneum Å løber. Midt gennem kommunen løber Holsted Å i en smal men karakteristisk ådal.

Figur 1. Holsted Å ved Gørklint.

3.2 Naturarealerne

Naturen i Holsted Kommune er primært koncentreret omkring vandløbene, hvor der langs bredden af åer og bække findes en mosaik af moser og enge. Naturområderne i Holsted Kommune bliver via vandløbene forbundet med naturområder i nabokommunerne og bidrager dermed til amtets samlede naturnetværk. Desuden findes nogle mindre hedeområder, der er rester af tidligere tiders vidtudsprede hedeblade.

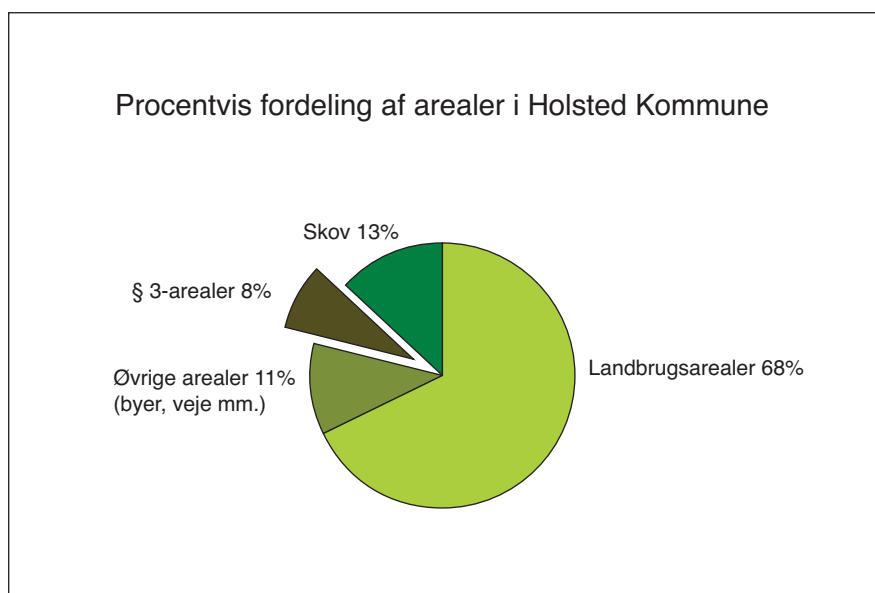
Skovene

Skovene er ikke i sig selv omfattet af Naturkvalitetsplanen, men de udgør en væsentlig del af kommunens natur og er et vigtigt levested for en lang række plante- og dyrearter. Skovene indgår som et naturligt element i forbindelse med planens vurderinger af landskabsbiologiske sammenhænge, men der er ikke udarbejdet beskrivelser af naturindholdet i de enkelte skove.

Nåletræsplantager

Skovarealerne i Holsted Kommune udgør i alt ca. 2450 ha, dvs. 13% af kommunens areal, hvilket svarer til landsgennemsnittet. De vigtigste skove er Hovborg-, Klelund-, Løbners-, Ålund- samt Bjøvlund-Åstrup Plantager, som alle er nåletræsdominerede. De fleste plantager er anlagt i slutningen af 1800-tallet eller begyndelsen af 1900-tallet på hede. I Holsted Kommunes byvåben er afbildet fire grønne spidser, som skal symbolisere de store nåletræsplantager.

Spredt i kommunen ligger små egekrat, bl.a. Bjøvlund Krat, Katbøl Krat ved Klelund Plantage, Åstrup Krat og nogle krat ved Holsted Å. Derudover findes et areal med højstammet egeskov ved Løbners Plantage.

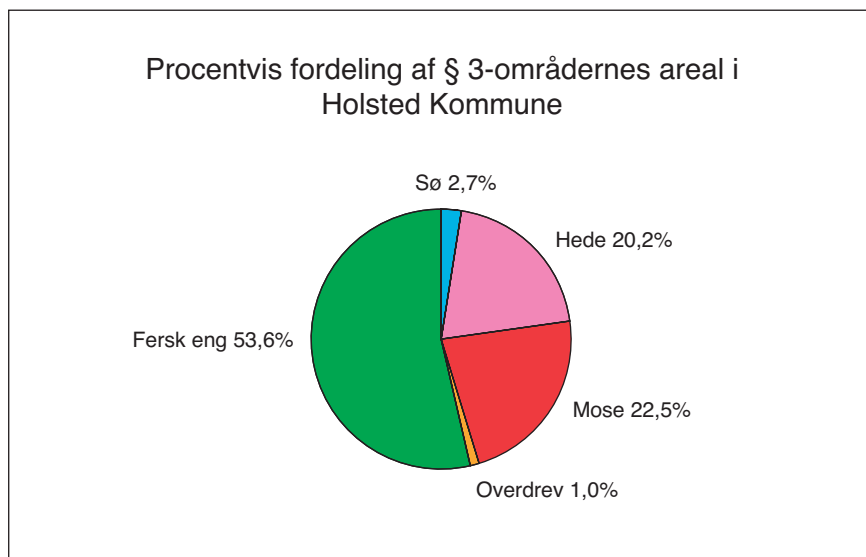

Figur 2. Holsted Kommunes arealfordeling på landbrugsarealer, skov, § 3-arealer (natur) og by, vej m.m.

§ 3-arealerne

Naturkvalitetsplanen er primært koncentreret omkring de naturområder, der er omfattet af beskyttelsesbestemmelserne i naturbeskyttelseslovens § 3. Disse § 3-arealer udgør ca. 8% af kommunens areal i alt ca. 1524 ha fordelt på 708 lokaliteter. De 309 søer udgør antalsmæssigt lidt under halvdelen af § 3-arealerne, og de er som tidligere nævnt endnu ikke nærmere beskrevet og har foreløbigt fået en generel værdi- og målsætning.

Beliggenheden af § 3-arealerne er vist på **kortbilag 1**, og fordelingen på naturtyperne hede, overdrev, mose, fersk eng og sø/vandhul fremgår af **figur 3**. I forhold til gennemsnittet for hele amtet er der i Holsted Kommune en mindre andel af § 3-arealer. Fordelingen af naturtyperne i forhold til amts gennemsnittet viser, at der er en overvægt af ferske enge og moser, men en mindre andel af heder end på amtsplan. Da Holsted Kommune ligger inde i landet uden kyststrækning, findes der ingen strandenge i kommunen.

Figur 3. § 3-arealernes fordeling på naturtyperne; sø, hede, mose, overdrev og fersk eng.

3.3 Værdisætning

Værdiklasserne

I forbindelse med ovennævnte beskrivelser af de beskyttede områder har de enkelte lokaliteter fået „karakter“ for naturværdien. Værdisætningen er foretaget efter en række kriterier, som er kort beskrevet i skemaet på side 8. Følgende værdiklasser er anvendt:

- A** Lokaliteter med særlig høj naturværdi
- B** Lokaliteter med middelhøj naturværdi
- C** Lokaliteter med begrænset naturværdi

Der er i alt 59 A-lokaliteter, 182 B-lokaliteter og 158 C-lokaliteter. I Holsted Kommune er der en forholdsvis stor andel af A- og B-lokaliteter sammenlignet med de fleste andre „indlandskommuner“ i amtet. Man skal være opmærksom på, at når der kun anvendes tre værdiklasser, dækker hver klasse over et meget bredt spænd af „naturkvaliteter“.

Værdisætning af naturtyper i Ribe Amt				
	Naturgrundlag		Naturindhold	
Værdi- klasse	Kulturpåvirkning	Landskab	Flora	Fauna
A	•Jordbunden aldrig (eller meget sjældent) forstyrret. •Meget lang og stabil ekstensiv driftsperiode eller ingen drift. •Ingen gødsning, sprøjtning eller dræning. •Ingen alternativ udnyttelse.	•Specielt værdifuldt landskab. •Lokaliteten er beliggende indenfor regionplanens „naturområde“ i større landskabelig sammenhæng med andre lokaliteter, skove eller vandløb. •Lokaliteten har særlig betydning som f.eks. spredningskorridor eller trædesten.	•Flora særlig karakteristisk for naturtypen. •Meget artsrig vegetation. •Forekomst af arter fra den regionale ansvars- eller rødliste, arter fra den nationale rød- eller gulliste eller A-arter fra taxonlisten.	•Ofte særlig typisk eller artsrig fauna for lokaliteten. •Stor forekomst af true- eller sjældne arter. •Rødliste-arter.
B	•Uregelmæssig eller ændret drift. •Ingen eller kun lille påvirkning af gødsning, sprøjtning eller dræning. •Nogen påvirkning af rekreativ eller alternativ udnyttelse.	•Typisk landskab. •Lokaliteten er beliggende indenfor regionplanens „naturområde“ eller i landskabelig sammenhæng udenfor „naturområdet“. •Lokaliteten indgår i spredningskorridorer eller har betydning som trædesten eller lignende.	•Flora karakteristisk for naturtypen. •Forekomst af B-arter fra taxonlisten.	•Fauna karakteristisk for naturtypen. •Forekomst af true- eller sjældne arter. •Gulliste-arter.
C	•Ustabil drift eller ændret drift i seneste årti. •Meget tilgroede, næringsstofbelastede eller dræningspåvirkede samfund. •Præget af rekreative aktiviteter eller alternativ udnyttelse.	•Lille landskabeligt isoleret lokalitet. •Enkelt mindre lokalitet i landbrugsområde.	•Flora mindre karakteristisk. •Artsfattigt tilgronings-samfund. •Forekomst af mange gødsningstolerante arter.	•Fauna mindre karakteristisk og veludviklet.

Figur 4. Skema der viser kriterierne for værdisætning af naturtyper i Ribe Amt.

Fordeling af naturtyper

Fordelingen af de tre værdisætningsklasser på de forskellige § 3-beskyttede naturtyper fremgår af **figur 5**. Ved en sammenligning af de tre „lagkager“ ses det blandt andet, at der er en meget lille andel af kommunens mange engarealer, der har fået den højeste værdisætning, mens halvdelen af engene har fået den laveste værdisætning. Det skyldes, at mange enge er kulturenge, der drænes, gødskes og/eller omlægges med jævne mellemrum.

Få heder og overdrev

Der er kun få overdrev og heder tilbage i Holsted Kommune, og under halvdelen har fået den højeste værdisætning. Generelt er mange af amtets heder truet af tilgroning, da hedens oprindelige plantesamfund tager skade af den luftbårne kvælstoftilførsel. Overdrevene er hyppigt beliggende på ådalsskrænterne, hvor de naturlige plantesamfund kan være truet af tilførsel af næringsstoffer fra intensivt dyrkede marker.

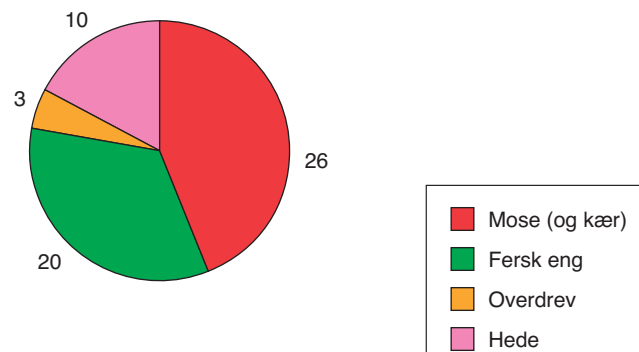
Næringsfattige moser og heder har høj naturværdi

I forbindelse med undersøgelsens feltarbejde er der foretaget en underopdeling af de § 3-beskyttede naturtyper i forskellige vegetationstyper. Ved en analyse af dette materiale ses, at langt hovedparten af de mest værdifulde lokaliteter i Holsted Kommune (A-lokaliteterne) er næringsfattige eng-, mose- og hedelokaliteter. Disse vegetationstyper benævnes i fagsproget bl.a. overgangsfattigkær, ekstremfattigkær, hedemoser og lyngheder. Overvægten af næringsfattige vegetationstyper blandt A-lokaliteterne skyldes, at det er den oprindelige vegetationstype i det udvaskede smeltvandsskabslandskab i store dele af Sydvestjylland. De resterende lokaliteter er fordelt på overgangsrigkær og overdrev som typisk findes i ådalene langs Holme Å og Holsted Å. I temaboksen side 11 findes en beskrivelse og et udbredelseskort over planten **tranebær** i Holsted Kommune. **Tranebær** er en karakterplante for næringsfattige vegetationstyper som højmose, ekstremfattigkær, hedemose og hængesæk.

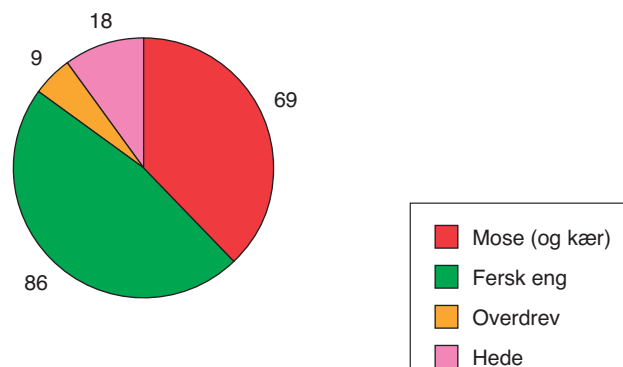
Områdebeskrivelser

I rapportens kapitel 4 findes en gennemgang og beskrivelse af kommunens særligt værdifulde områder og lokaliteter.

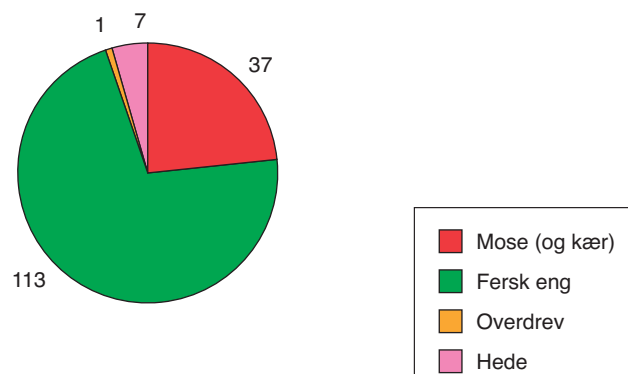
De 59 A-værdisatte lokaliteters fordeling på naturtyper

De 182 B-værdisatte lokaliteters fordeling på naturtyper

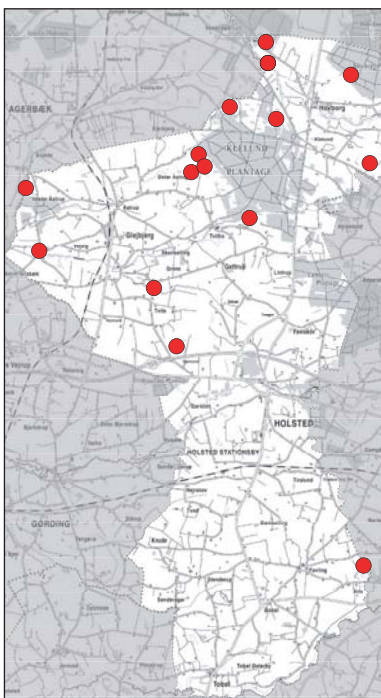

De 158 C-værdisatte lokaliteters fordeling på naturtyper

Figur 5. Fordelingen af værdisætninger på naturtyper. Tallene angiver antal lokaliteter.

Temaboks: Tranebær i Holsted Kommune

Udbredelse af tranebær i Holsted Kommune. De røde prikker angiver centrum af de 16 lokaliteter hvor der i forbindelse med naturkvalitetsplanens feltarbejde er registreret tranebær.

Tranebær på mospude.

Tranebær

Den lille spinkle **tranebær** er en stedsegrøn dværgbusk, der hører til lyngfamilien. Tidligt på sommeren stikker de små lyserøde blomster nogle få centimeter op over underlaget. Senere udvikles de røde bær, som både kan bruges i madlavningen og i den medicinske behandling, da det er dokumenteret at tranebær indeholder stoffer, der har en positiv effekt i behandling af urinvejsinfektioner. Før i tiden blev bærrene brugt som et middel mod skørbug pga. det store indhold af C-vitaminer. Det danske navn sigter formodentlig til, at planten vokser i moser, hvor tranerne før i tiden holdt til.

Tranebær vokser typisk på mosser i næringsfattige miljøer, som hedemoser, hængesække og ekstremfattigkær. Det er vegetationstyper, der er vidt udbredte i store dele af Sydvestjylland, men er sjældne i mange andre egne af Danmark. Hvis vi skal opfylde ønsket om at bevare den danske natur så alsidig som muligt, så har vi regionalt en særlig forpligtelse til at passe ekstra godt på vores næringsfattige naturtyper.

3.4 Målsætning

Principper

Tilsvarende værdisætningen, er de enkelte lokaliteter blevet målsat efter principper, som er nærmere beskrevet i rapporten „Naturtyper i Ribe Amt“.

Regionplanen

Målsætningerne er optaget i Regionplanen, hvorefter de er bindende for Ribe Amts og andre myndigheders planlægning. Samtidig er målsætningerne et udtryk for, i hvor høj grad amtet har i sinde at arbejde for – og eventuelt finansiere – at naturindholdet bevares eller forbedres på lokaliteten.

Målsætningsklasser

A-målsætning er givet til alle A-værdisatte lokaliteter samt typisk til de B-værdisatte lokaliteter, hvor der vurderes at være oplagte muligheder for naturforbedring, eller hvor landskabsbiologiske sammenhænge og/eller særlige artsforekomster betinger, at der bør gøres en indsats.

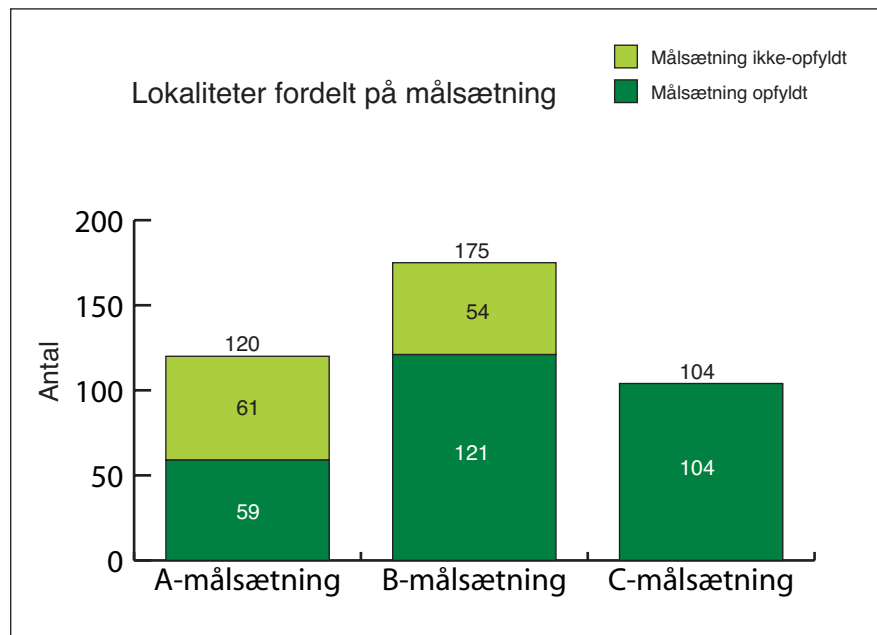
B-målsætning er givet til resten af de B-værdisatte lokaliteter samt typisk til de C-værdisatte lokaliteter, der indgår i væsentlige landskabsbiologiske sammenhænge.

C-målsætning er typisk givet til landskabeligt isolerede, C-værdisatte lokaliteter, hvor naturforbedring ikke vurderes at være realistisk.

Målsætning i Holsted Kommune

På kortet bagerst i rapporten er indtegnet målsætningerne for Holsted Kommunes § 3-arealer. Her er også angivet, om målsætningen er opfyldt for den enkelte lokalitet. Målsætningen af lokaliteter i Holsted Kommune afspejler det overordnede billede, at B- og C-værdisatte lokaliteter der er beliggende i større biologisk sammenhængende- eller relativt uspolerede naturområder får en målsætning, der ligger højere end værdisætningen. Det er et udtryk for, at disse lokaliteter har et større potentiale for en forbedret naturværdi end mere isolerede lokaliteter. Dels er det i disse områder, vi finder de mest værdifulde lokaliteter, og dels er der landskabelige sammenhænge, der gør det muligt for planter og dyr at spredes til nye lokaliteter. En prioritering af indsatsen til naturforbedrende aktiviteter vil i disse områder kunne bevare de mest værdifulde lokaliteter og på længere sigt medvirke til, at de øvrige lokaliteter kan opfylde den høje målsætning. På **figur 6** er vist et diagram over antallet af A- B- og C-målsætninger med angivelse af hvor mange lokaliteter, der opfylder målsætningen.

Det ses af søjlerne i **figur 6** at ca. halvdelen af de A-målsatte lokaliteter og ca. en tredjedel af de B-målsatte lokaliteter ikke opfylder målsætningen. Disse lokaliteter har gode muligheder for at udvikle sig til mere artsrige og mere værdifulde naturområder, men mange af lokaliteterne er afhængige af en eller anden form for pleje, driftsændring eller lignende, for at målsætningen kan opfyldes. De i alt 104 lokaliteter, der er C-målsatte, er lokaliteter hvor det skønnes, at lokaliteten er så kulturpåvirket og isoleret, at det vil være vanskeligt eller urealistisk at forbedre naturværdien væsentligt.

Figur 6. Søjlediagram over antallet af A- B- og C- målsatte lokaliteter med angivelse af antallet af lokaliteter, der opfylder målsætningen.

A-målsatte lokaliteter

De A-målsatte lokaliteter ligger primært i 5 større naturområder: 1) Kongeåen, 2) Holsted Å, 3) Sneum Å, Terpling Å og Nørrebæk, 4) Klelund Plantage samt 5) Holme Å.

B-målsatte lokaliteter

De B-målsatte lokaliteter findes primært som yderområder i tilknytning til A-målsatte områder eller som mere eller mindre sammenhængende lokaliteter omkring en række mindre vandløb.

C-målsatte lokaliteter

De C-målsatte lokaliteter er overvejende små og isolerede lokaliteter spredt rundt i kommunen.

3.5 Hovedindsatsområder

Natura 2000-nettet

Danmark har forpligtet sig til at medvirke til at styrke spredningsmulighederne og dermed sikre stabile bestande af de vilde plante- og dyrearter. Dette skal ske på tværs af Europas landegrænser ved etablering og forbedring af et netværk af økologiske forbindelser og levesteder – det såkaldte „Natura 2000-net“.

Dette netværk består primært af de internationale beskyttelsesområder (Ramsar-, EF-fuglebeskyttelses- og EF-habitatområder), skov, § 3-områder o. lign. samt nødvendige forbindelsesled imellem de øvrige elementer. Netværkets ydre afgrænsning er i Ribe Amts Regionplan vist med arealkategorierne „Særligt Beskyttelsesområde“ og „Naturområde“ (se **kortbilag 2**), og denne afgrænsning er derfor samtidig amtets forslag til rammen for de økologiske forbindelseslinier.

Den biologiske hovedstruktur

Som det fremgår af kortbilagene, udgør naturområderne i Holsted Kommune et vidt forgrenet netværk. Et af de væsentlige formål med amtets Naturkvalitetsplan er at udpege hovedstrukturen i dette netværk, så der kvalificeret kan peges på, hvilke naturbevarings-, naturforbedrings- og naturgenopretningsindsatser, der vil gøre mest gavn. Hovedstrukturen i netværket

udgøres dels af korridorer og naturarealer med særligt værdifulde lokaliteter og dels af de største og mest sammenhængende korridorer, der skaber forbindelse imellem fjerntliggende naturarealer. Det drejer sig om de 5 områder, som er nævnt i afsnit 3.4: 1) Kongeåen, 2) Holsted Å, 3) Sneum Å, Terpling Å og Nørrebæk, 4) Klelund Plantage samt 5) Holme Å. Dertil kommer Hovborg Plantage, som naturligt hører sammen med de store plantager i Billund Kommune: Høllund Søgård Plantage og Dalagergård Plantage (se „Naturen i Billund Kommune“).

Figur 7. Eng og overdrev ved Kystbæk.

Hovedindsatsområder

Det er indenfor disse 5 områder i Holsted Kommune, at Ribe Amt vil opfordre til, at borgerne og Holsted Kommune gør en særlig indsats for bevaring og forbedring af naturen. Det er også især i disse områder, at amtet i fremtiden vil anvende sine midler til naturpleje og til indgåelse af frivillige aftaler om naturgenopretning eller ekstensivering af driften.

Mål for hovedindsatsområderne

Lokalitetsbeskrivelserne i kapitel 4 angiver for nogle af lokaliteterne en række konkrete mål vedrørende arealernes drift og pleje. Generelt kan det siges, at følgende mål er højt prioriterede indenfor hovedindsatsområderne:

- At skabe sammenhæng i naturområderne. Målet er ofte at holde ådalene udenfor omdrift, hvilket også er til gavn for vandløbene.
- At fastholde nuværende ekstensiv landbrugsdrift.
- At ekstensivere driften på indsatsområdets intensivt drevne kulturrenge – evt. i forbindelse med vandstandshævning.
- At genindføre græsning eller høslæt på lokaliteter, der er truet af tilgroning.
- At omgive højt målsatte lokaliteter med en bufferzone (stødpude), der øger naturarealet og mindsker kulturpåvirkningen fra de dyrkede arealer.
- At skabe korridorer, der giver planter og dyr mulighed for at sprede sig imellem naturområderne.
- At øge den biologiske variation ved etablering af småbiotoper i landbrugsområder, – i særdeleshed hvor der er kendskab til særlige artsforekomster.

Det skal særligt fremhæves, at der indenfor de nævnte 5 hovedindsatsområder er følgende væsentlige „huller“ i korridorstrukturen:

- Kongeåen: Ved dambruget ”Nielsbygård” og en strækning øst herfor.
- Holsted Å: Omkring dambruget ved Gørklint og en strækning øst herfor.
- Holme Å: I sidekorridoren langs Klelund Bæk.
- Terpling Å og Nørrebæk: Omkring en del dambrug.

Der er tale om tidligere engarealer, der nu bruges til dambrugsdrift eller er i almindelig landbrugsmæssig omdrift. Hvis driften på landbrugsarealerne og omkring dambrugene ændres til ekstensiv drift med græsning eller høslæt uden gødskning, vil der være sikret en mere optimal funktion af Holsted Kommunes del af Natura 2000-nettet. Ribe Amt ønsker derfor at indgå frivillige driftsaftaler med ejerne af disse arealer. Sådanne aftaler kan for eksempel etableres ved at anvende ordningen om tilskud til miljøvenligt jordbrug. Disse tilskud kan søges til arealer, der ligger i Særligt Følsomme Landbrugsområder (SFL-områder). Størstedelen af ovennævnte „huller“ i korridorstrukturen er arealer, der er beliggende i SFL-område, og amtet vil ved den kommende SFL-områderevision tilstræbe, at de resterende „huller“ bliver medtaget som SFL-område.

4.0 Beskrivelse af hovedindsatsområder samt øvrige værdifulde naturområder i Holsted Kommune

Beskrivelser af særligt værdifulde områder

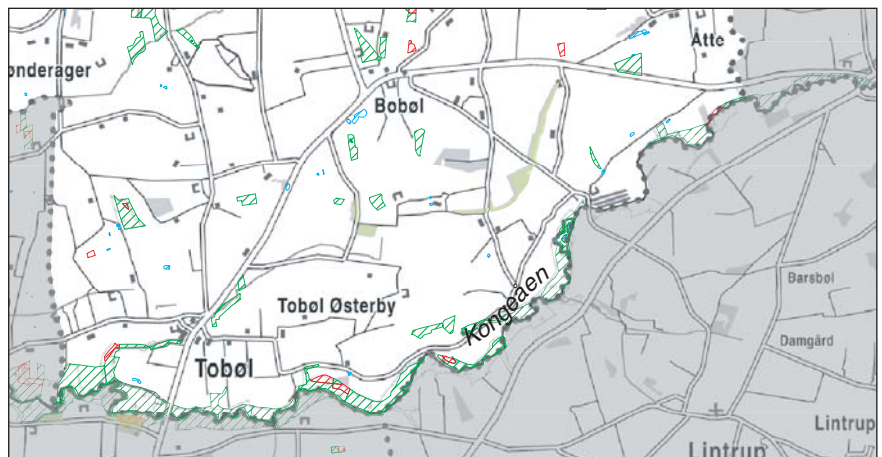
Naturområder eller -lokaliteter, der er særligt værdifulde bliver her beskrevet nøjere. Nogle udvalgte store og vigtige naturområder er grundigt beskrevet med oversigtskort og forslag til fremtidig handling. Mindre områder eller smålokaliteter er beskrevet ganske kort.

4.1 Kongeåen

Kongeåen udspringer ved Farris i Sønderjyllands Amt og løber ud i Vadehavet. Det er hovedåen i et vidt forgrenet vandsystem, og det er derfor en særdeles vigtig hovedkorridor i Ribe Amt og Holsted Kommune. Kongeåen løber i et naturligt slynget forløb og danner i den østlige halvdel af kommunen grænsen til Sønderjyllands Amt.

§3-områder

- sø
- eng
- hede
- mose
- overdrev

Figur 8. Kort over Kongeåen.

EF-habitatområde

Internationalt beskyttelsesområde

Kongeåen er udpeget som EF-habitatområde for **flodlampret**, **bæklampret**, **snæbel** og **odder**. Dertil kommer naturtyperne: „vandløb med vandplanter“, „rigkær“ samt „bræmmer med høje urter langs vandløb“.

Landskabsfredning

Kendelsesfredninger

820 ha af den uregulerede Kongeå med omgivelser blev i 1978 landskabsfredet, heraf findes de 119 ha i Holsted Kommune. Området strækker sig fra Lundsgård i øst og langt ind i Rødding, Brørup, Holsted og Ribe kommuner mod vest. Hele området er privatejet.

Karakteristisk smeltevandsdal

Geologi

Kongeådalen er den mest karakteristiske af de brede sydjyske smeltevandsdale. Med de ofte stærkt markerede og erosionsprægede skrænter i Holsted og Rødding bakkeøer, som mange steder er yderligere morfologisk udviklede gennem skred- og terrassedannelser, rummer dalen meget karakteristiske og værdifulde landskabstræk. Kongeåen modtager vand fra et meget stort opland. I Holsted Kommune er Tobøl Bæk og Stenderup Bæk tilløb til Kongeåen.

Bronzealderfund

Historie

I Kongeådalene er der gjort oldtidsfund fra næsten alle forhistoriske perioder. Særlig findes en del bronzealderhøje langs ådalens sider. I perioder har ådalene fungeret som et vigtigt færdselsstrøg fra Ribe og tværs over Jylland. Flere gamle hulveje fører fra bakkelandet ned til overgangssteder ved åen. På en lang strækning dannede Kongeåen grænsen til Tyskland i perioden 1864 til 1920, og denne strækning markerer i dag amtsgrænsen mellem Ribe og Sønderjyllands amter.

Kongeådalene

Naturindhold

Langs Kongeåen findes primært engområder med enkelte moser indimellem. Kun ganske få lokaliteter har i dag en høj naturværdi. Mange enge er i omdrift og tilføres gødning, således at den oprindelige flora er trængt tilbage til fordel for kulturarter. Dertil kommer, at nogle moser og enge ligger uudnyttet hen og gror til i artsfattige rørskov og pilesumpe. De dominerende planter i ådalene er **mose-bunke**, **lyse-siv**, **rørgræs**, **høj sødgræs**, **grå-pil**, **almindelig mjødurt**, foruden en række kulturarter som f.eks. **stor nælde** og **lav ranunkel**. Indimellem findes urter som **eng-kabbeleje**, **engkarse**, **eng-forglemmigej**, **gifttyde**, **bukkeblad**, **kær-padderok** og **top-star**. Ved Tobøl findes nogle varierede naturenge med en interessant flora. Her vokser pæne bestande af den sjældne art, **spidsblomstret siv**, sammen med bl.a. **nikkende star**, **trævlekrone**, **almindelig skjolddraget**, **vand-mynte**, **krans-mynte**, **kål-tidsel**, **sværtevæld**, **eng-kabbeleje** og **eng-viol**.

Figur 9. Kongeåen ved Villebøl.

Padder

Ved Tobøl er der registreret særdeles store bestande af **butsnudet frø** og **skrubtudse**.

Fuglelivet

Kongeåen med tilstødende lavbundsarealer, huser et rigt fugleliv med ynglende arter som **lille lappedykker**, **vandrikse**, **vibe**, **dobbeltbekkasin**, **rødben**, **isfugl**, **digesvale**, **gul vipstjert**, **bjergvipstjert**, **nattergal**, **græshoppesanger** og **rødrygget tornskade**. Fuglelivet er ikke undersøgt

grundigt i nyere tid, og områdets aktuelle status som ynglelokalitet bør undersøges nærmere.

For trækfugle udgør ådalen en vigtig korridor for en lang række arter tilknyttet vådområder. Arter som **sangsvane**, **grågå**s, **blå kærhøg**, **fiskeørn**, **enkeltbekkasin**, **vandstær** og **stor tornskade** kan iagttages i området.

Oddere

Odder blev registreret langs Kongeåen i amtets undersøgelse i både 2004 og i 2000. Vandløbet virker velegnet som levested for arten.

Samlet vurdering

Kongeåen er en af hovedakserne i amtets Natura 2000-netværk. Hovedparten af strækningen er landskabsfredet og udpeget som internationalt beskyttelsesområde. Man bør derfor bestræbe sig på at forbedre naturværdierne. Generelt er spredningskorridoren intakt, men der findes dog et mindre „hul“ i korridoren ved Nielsbygård Dambrug og markarealerne øst for, som drives som almindelig landbrugsjord.

Værdi- og målsætning

Næsten alle lokaliteter langs den fredede strækning i Kongeådalen er tildelt den højeste målsætning. I dag er der kun tre lokaliteter, hvor målsætningen er opfyldt. Mange af lokaliteterne har en lav botanisk værdi pga. kraftig kulturpåvirkning eller tilgroning. I dette særlige tilfælde med en meget vigtig hovedkorridor, der er landskabsfredet og udpeget som EF-habitatområde, er de landskabelige værdier tillagt større vægt i den samlede værdisætning.

Behov for pleje og ekstensivering

- Ekstensivering af kulturenge og omkringliggende marker.
- Græsningsaftaler på flere lokaliteter.
- Frivillig ekstensivering af landbrugsjord langs Kongeåen øst for Nielsby for at „lukke hullerne“ i korridorstrukturen.
- Indsats for odderen i form af flere skjulesteder og forbedrede passage-muligheder ved veje.

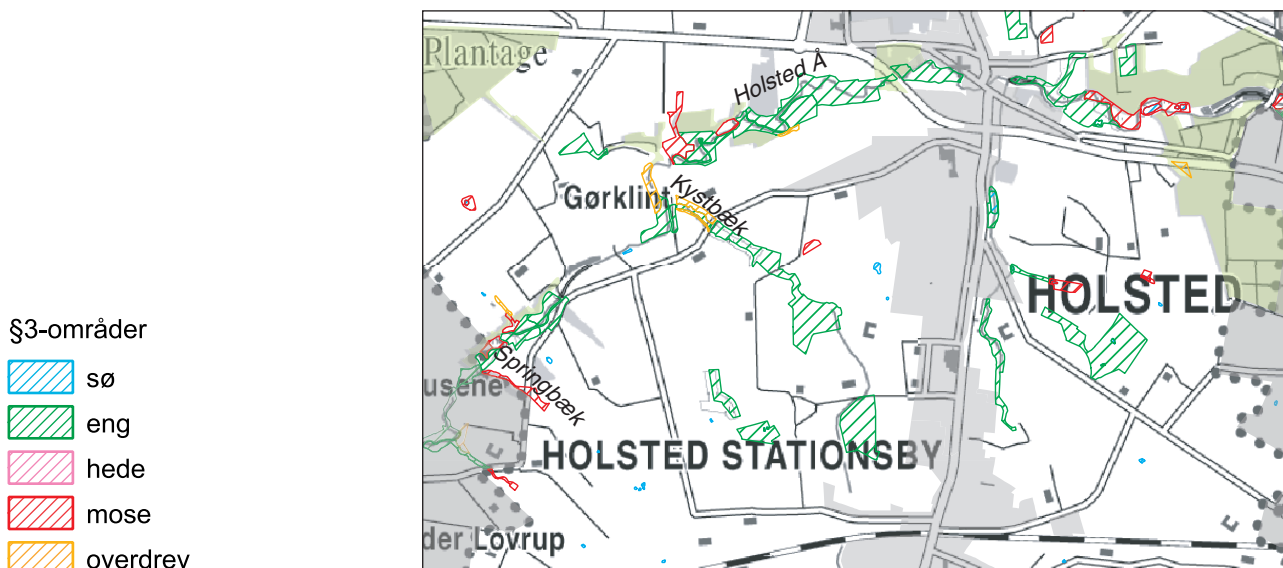
Behov for overvågning

- Undersøgelse af fuglelivet.

4.2 Holsted Å

Smukt ådalslandskab

Holsted Å slynger sig igennem enge og moser i en markeret ådal, der er nedskåret i Holsted Bakkeø. Udenfor kommunens grænser har Holsted Å udspring i Vejen Mose mod øst og vestpå har Holsted Å udløb i Sneum Å, der er hovedåren i en af amtets største og vigtigste spredningskorridorer.

Figur 10. Kort over Holsted Å.

EF-habitatområde

Internationalt beskyttelsesområde

Holsted Å er udpeget som EF-habitatområde for dyrearterne **bæklampret**, **flodlampret**, **snæbel** samt **odder**. Dertil kommer flere naturtyper, herunder bl.a. rigkær og overdrev.

Holsted Ådal

Naturindhold

Engen er den dominerende naturtype langs Holsted Å. Indimellem findes moser og på nogle af ådalsskrænterne findes overdrev. På sydsiden af åen findes flere små sidekorridorer i form af slugter. Naturkvaliteten er generelt middel til høj i den uregulerede ådal. Der findes plantearter fra både det næringsrige og det næringsfattige miljø. Nær Holsted By findes en stor bestand af den fredede orkidé, **maj-gøgeurt**. Arter som **eng-nellikerod**, **topstar**, **kærstar**, **trævlekrone**, **eng-kabbeleje**, **engkarse**, **krybende læbeløs**, **tykskulpet brøndkarse**, **smalbladet kæruld**, **bukkeblad** og **nikkende star** er almindelige i ådalen. Størstedelen af lokaliteterne er afgræsset tilpas, men enkelte moser ligger hen uden drift, hvilket betyder, at de gror til i højstaudesamfund eller rørskov, hvor arter som **almindelig mjødukt** og **rørgræs** dominerer. I den østlige del af ådalen findes større bestande af **kæmpe-bjørneklo**, som bør bekæmpes.

Kystbæk og Springbæk

I de små slugter, der omkranser Kystbæk og Springbæk, findes en usædvanlig fin natur. Ved Springbæk findes en god bestand af den regionalt sjældne art, **storblomstret kodriver**. Denne er kun registreret ganske få steder i Ribe Amt – den største bestand findes sandsynligvis på et overdrev ved Kystbæk, hvor der findes flere hundrede individer af arten. På et andet overdrev ved Kystbæk findes væld med interessante arter som den gullistede og lokalt sjældne **vibefedt** og derudover **maj-gøgeurt**, foruden de mere typiske overdrevsarter; **engelsk visse**, **lav skorsoner**, **kornet stenbræk** og **knoldranunkel**. I engområderne vokser **maj-gøgeurt**, **tvebo baldrian**, **tykskulpet brøndkarse**, **eng-nellikerod**, **krybende læbeløs**, **vand-mynte** og **smalbladet kæruld**. I slugten ved Springbæk er græsningen ophørt indenfor de senere år, mens der findes en passende afgræsning ved Kystbæk.

Fuglelivet

Ådalens rige natur præges også af et relativt rigt fugleliv. Mange arter er tilknyttet de fugtige enge og selve vandløbet, og blandt ynglefuglene findes

arter som **gråand**, **grønbenet rørhøne**, **gøg**, **isfugl**, **bjergvipstjert**, **kær-sanger** og **rørspurv**. I vinterhalvåret fungerer Holsted Å med nærmeste omgivelser som raste- og fødesøgningsområde for bl.a. lille **lappedykker**, **vandrikse**, **dobbeltbekkasin**, **svaleklire**, **isfugl**, **bjergvipstjert** og **vandstær**.

Oddere

Der blev ikke registreret **odder** langs vandløbet i amtets undersøgelser i hverken 2004 eller 1998/1999. Åen vurderes som et velegnet levested for odderen, dog bør der etableres faunapassager ved vejoverføringer for at forbedre spredningsmulighederne. Odderen er udbredt i vandløbssystemer både nord og syd for Holsted Å, så det vil være sandsynligt at arten en dag dukker op i vandløbet.

Figur 11. Storblomstret kodriver, der er en sjælden art i Ribe Amt.

Vigtig spredningskorridor

Samlet vurdering

Ådalen omkring Holsted Å er en vigtig hovedkorridor i amtets naturnetværk og skaber forbindelse fra Vejen Mose til Sneum Å og Vadehavet. Der er mindre „huller“ i korridorstrukturen omkring dambruget ved Gørklint og øst herfor. Ådalen rummer store naturværdier med store bestande af eksempelvis **maj-gøgeurt**. Dertil kommer sidedalene omkring Kystbæk og Springbæk, hvor nogle af amtets fineste overdrev findes – bl.a. med gode bestande af de regionalt sjældne arter, **vibefedt** og **storblomstret kodriver**.

Værdi- og målsætning

Der er langs åen en række enge og overdrev, der har en variation og naturrigdom, der gør, at de lever op til den højeste målsætning. Nogle moser og enge kan ikke p.t. leve op til målsætningen, da de typisk er uden drift og dermed gror til i artsfattige højstaudesamfund eller rørskov. På enkelte lokaliteter er der dog behov for vandstandshævning eller ekstensivering af driften. Der er på flere af disse lokaliteter stadig rester af en værdifuld flora, hvilket indikerer at lokaliteterne har potentiale til en forbedret naturværdi.

Behov for pleje og ekstensivering

- „Hullerne“ i korridorstrukturen bør fyldes ud ved ekstensivering af driften af landbrugsarealer og engarealer omkring dambrug.
- Genoptagning af ekstensiv græsning i moser og enge.
- Vandstandshævning på enkelte lokaliteter.
- Ekstensivering af driften på enkelte lokaliteter.
- Bekæmpning af **kæmpe-bjørneklo**.

Behov for overvågning

- De regionalt sjældne arter, **vibefedt** og **storblomstret kodriver** bør overvåges. Desuden kunne man evt. følge bestandene af den fredede **maj-gøgeurt**.
- Fuglelivet bør undersøges nærmere.

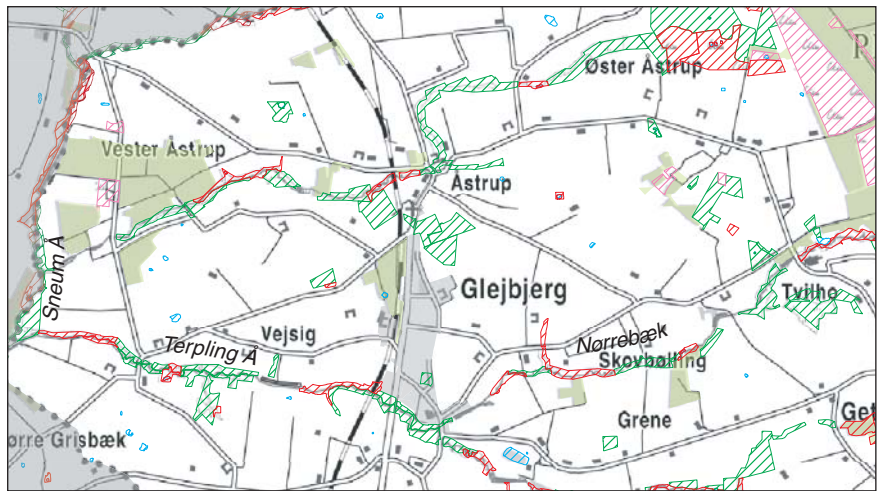
4.3 Sneum Å, Terpling Å og Nørrebæk

Vidt forgrenet vandsystem

Sneum Å er hovedåren i et vidt forgrenet vandsystem, der forbinder centrale dele af amtet med Vadehavet. I Holsted Kommune findes en kort strækning af Sneum Å, som udgør grænsen til Helle Kommune. Terpling Å og Nørrebæk er tilløb til Sneum Å. I dette afsnit beskrives kun den vestlige del af Nørrebæk – den østlige del beskrives under afsnit 4.4 „Klelund Plantage“.

§3-områder

- sø
- eng
- hede
- mose
- overdrev

Figur 12. Kort over Sneum Å, Terpling Å og Nørrebæk.

EF-habitatområde

Internationalt beskyttelsesområde

Sneum Å er udpeget som EF-habitatområde for dyrearterne **bæklampret**, **flodlampret**, **snæbel** samt **odder**. Dertil kommer flere naturtyper, herunder bl.a. rigkær og overdrev.

Smeltevandsdal

Geologi

Sneum Å løber i en smeltevandsdal mellem Esbjerg Bakkeø og Holsted Bakkeø. Den har udløb i Vadehavet. Nogle strækninger er uregulerede (især Terpling Å og Nørrebæk), mens der især er sket reguleringer i forbindelse med dambrug.

Sneum Ådal

Naturindhold

Der findes kun ganske få lokaliteter langs den strækning, der løber i Holsted Kommune. Ved sammenløbet med Terpling Å findes et varieret og værdifuldt kær, hvor overgangsfattigkær dominerer og veksler indimellem med overgangsrigkær. Der findes gode bestande af **maj-gøgeurt** og **tvebo baldrian**, foruden mere udbredte arter som **eng-kabbeleje**, **engkarse**, **eng-nellikerod**, **trævlekrone**, **eng-viol**, **smalbladet kæruld**, **kragefod**, **tormenitil** og **tørvemosser**. Dette kær har en passende drift i form af kvægafgræsning. På den nordlige del af strækningen findes moser, der er under kraftig tilgroning med pil, og hvor **lyse-siv** og **mose-bunke** dominerer. Man kan dog stadig finde åbne pletter med planter fra fattigkæret som f.eks. **tranebær**, **kærsvovlrød**, **kragefod**, **trævlekrone**, **krybende baldrian**, **eng-forglemmigej** og **tørvemosser**. Disse moser er uden drift.

Terpling Å

Langs Terpling Å findes en blanding af enge og moser med en naturkvalitet spændende fra lav til høj. Nogle lokaliteter drives som kulturrenge, med en deraf følgende lav naturkvalitet. Nogle moser er meget tilgroede i krat og har derfor en lav botanisk værdi, men kan have en værdi for f.eks. pattedyr og fugle. Enkelte steder findes dog også lokaliteter med høj botanisk værdi: Ved Bolding findes en kvæggræsset mose med væld og knoldstruktur. Her vokser den gullistede **vedbend-vandranunkel** og den ualmindelige **tykskulpet brøndkarse** sammen med karakteristiske kærarter som **top-star**, **trævlekrone**, **kragefod**, **vand-mynte** og **smalbladet kæruld**. Syd for Glejbjerg findes en mindre bestand af **maj-gøgeurt** sammen med bl.a. **tykskulpet brøndkarse**, **eng-nellikerod** og **skov-kogleaks**.

Nørrebæk

Langs Nørrebæk findes nogle fine afgræssede moser og enge med væld og knoldstruktur, hvor man igen kan finde den gullistede **vedbend-vandranunkel** sammen med bl.a. **tykskulpet brøndkarse**, **top-star**, **eng-nellikerod**, **trævlekrone**, **vand-mynte**, **kragefod**, **smalbladet kæruld**, **kløkkelyng**, **hedelyng**, **blåtop** og **mose-pors**.

Oddere

Der blev ikke registreret **odder** i vandløbene i amtets undersøgelser i hverken 2004 eller 1998/1999. Vandløbene vurderes som et velegnet levested for odderen, dog mangler der visse steder gode skjulesteder. Odderen er udbredt i vandløbssystemer både nord og syd for Sneum Å-systemet, så det vil være sandsynligt at arten en dag dukker op i vandløbene.

Vigtig spredningskorridor

Samlet vurdering

Sneum Å udgør sammen med tilløbene Terpling Å og Nørrebæk en vigtig spredningskorridor i den nordlige del af kommunen, da den forbinder mange forskellige naturtyper med hinanden, dels lokalt, men også i høj grad regionalt. Der er således gode forbindelser mellem Sneum Å-systemet og Klelund Plantage og dermed videre til Holme Å-systemet. Der er mindre „huller“ i korridorstrukturen især ved dambrug.

Værdi- og målsætning

Nogle få enge og moser langs de tre vandløb lever i dag op til den højeste målsætning. Disse er karakteriseret ved at have en passende driftsform, typisk kvæggræsning, som giver sig udslag i en varieret flora med bl.a. de halvsjældne arter, **maj-gøgeurt**, **tvebo baldrian**, **vedbend-vandranunkel** og **tykskulpet brøndkarse**. På mange af de lokaliteter, der p.t. ikke kan leve op til målsætningen, kræves en eller anden form for pleje. Typisk vil en genoptagelse af afgræsningen kunne forbedre naturkvaliteten, men

i nogle tilfælde vil det være nødvendigt først at rydde trævækster eller hæve vandstanden. Endelig er der også en del kulturrenge, hvor der kræves en ekstensivering af driften, hvis der skal ske en forbedring.

Behov for pleje og ekstensivering

- Genindførelse af græsning.
- Rydning af krat i moser.
- Hævning af vandstanden på nogle lokaliteter.
- Ekstensivering af driften på kulturrenge.
- „Hullerne“ i korridorstrukturen bør fyldes ud ved ekstensivering af engarealer omkring dambrug.

Behov for overvågning

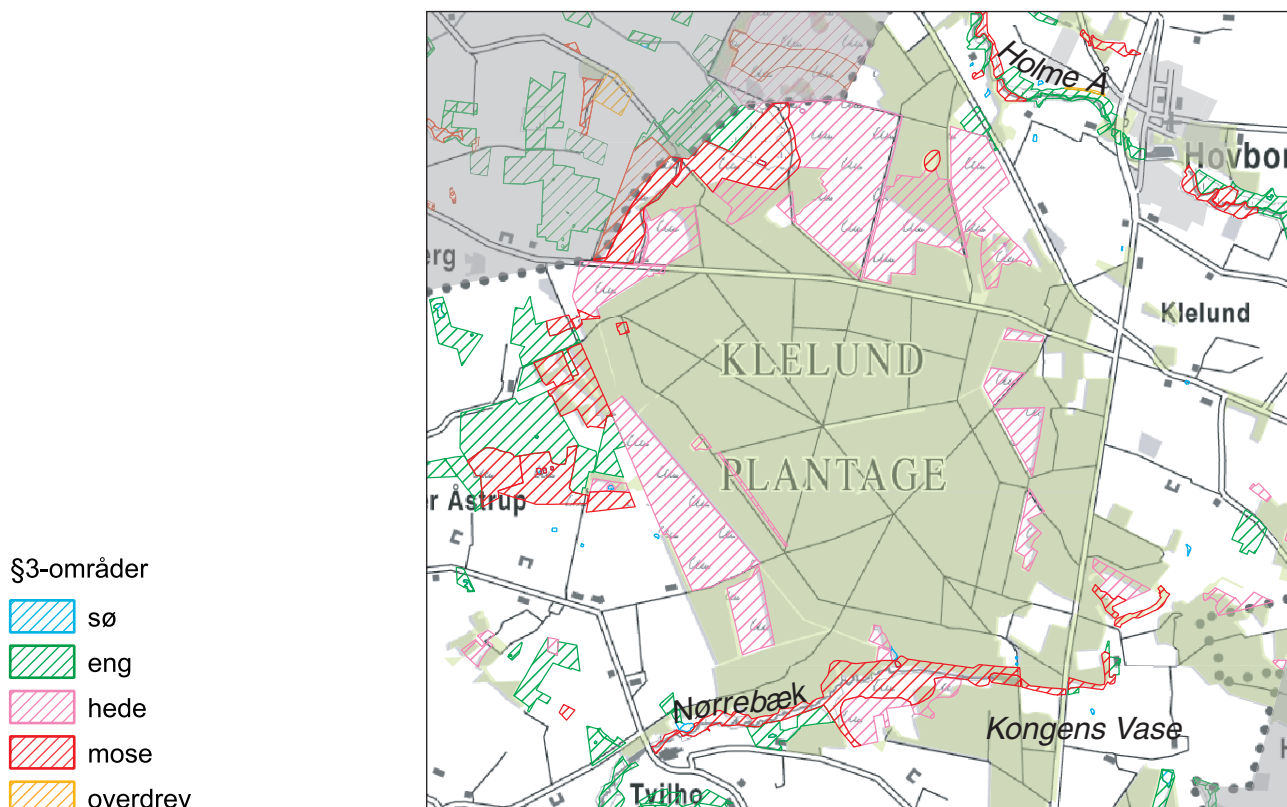
- Man kan evt. overvåge nogle af **maj-gøgeurt** bestandene.
- Overvågning af den gullistede **vedbend-vandranunkel**.

Figur 13. Terpling Å ved Bolding.

4.4 Klelund Plantage

Klelund Plantage er med sine 1650 ha den største plantage i Holsted Kommune. I tilknytning til plantagen findes rester af det tidligere hedelandskab. Syd for plantagen løber Nørrebæk, der er en ydre gren i Sneum Å-systemet. Den østlige del af bækken, der ligger i umiddelbar tilknytning til Klelund Plantage, er medtaget under dette hovedindsatsområde, mens den vestlige del er beskrevet under afsnit 4.3.

Figur 14. Kort over Klelund Plantage.

Internationalt beskyttelsesområde

EF-habitatområde

Nørrebækken øst for Tvilho er udpeget som EF-habitatområde for arterne **bæklampret** og **blank seglmos** samt for naturtyperne „vandløb med vandplanter“, „tørre dværgbusksamfund“ og „kilder eller væld med kalkholdigt vand“.

Geologi

Holsted Bakkeø

Klelund Plantage ligger på nordkanten af Holsted Bakkeø og skræner ned mod smeltevandsdalen, hvori Holme Å løber.

Historie

Hedeopdyrkning

Tidligere var området et stort øde hedelandskab. Efter tabet af Sønderjylland i 1864, blev idéerne født om at opdyrke hederne. Klelund Plantage blev således stiftet i 1868 af en østdansk pengemand, Grev Molkte til Bregentved. I dag ejes plantagen af Sygeplejerskernes Pensionskasse.

Jyndovne

Egnen omkring Klelund er kendt for langdysser, de såkaldte jyndovne, der er begravelsespladser fra bondestenalderen ca. 3.000 år f. Kr. Ved Klelund

findes amtets største jyndown, der er 117 m lang. En anden langdysse og runddysse findes i Klelund Plantage.

Kongens Vase

„Kongens Vase“ betyder kongens vadested. Sagnet fortæller, at det var her Valdemar Sejrs år 1212 krydsede Nørrebæk på sit vilde ridt fra Skanderborg mod Riberhus Slot, hvor Dronning Dagmar lå for døden. Det er en god historie, men den er sandsynligvis ikke historisk korrekt.

Klelund Plantage

Naturindhold

Der findes stadig rester af det fordums store hedeområde med en høj naturkvalitet. Specielt i den nordlige og østlige del af plantagen findes større partier med lynghede med enebuske i mosaik med revlinghede og græshede. Her findes således nogle af amtets fineste eksempler på heder med enebevoksninger. I den østlige del kan man erkende indlandsklitter og her findes enkelte åbne vindbrud, hvor arter som **sand-hjælme** og **katteskæg** vokser. Ellers er heden karakteriseret af arter som **hedelyng**, **revling**, **bølget bunke**, **ene**, **tyttebær** og **engelsk visse**. Tidligere er sjældne arter som **guldblomme** og **cypres-ulvefod** registreret. I de fugtige områder og i moserne har der tidligere fundet en tørveindvinding sted, og her findes i dag en vegetation bestående af **blåtop**, **benbræk**, **tranebær**, **nordsø-kogleaks**, **kløkkelyng**, **mose-troldurt**, **rundbladet soldug**, **smalbladet kæruld**, **spæd mælkeurt**, **mose-pors** og tørvemosser. Tidligere er den fredede orkidé, **plettet gøgeurt** også registreret i området.

Nogle af hedeområderne plejes med afgræsning, slåning eller afbrænding. Det giver en fin fornyelse af hedelyngen og en varieret flora. Andre områder ligger uudnyttet hen og disse gror til i græsser eller **bjerg-fyr**. Det vil derfor være ønskeligt, at flere heder og moser bliver plejet.

Figur 15. Én af hedelokaliteterne i Klelund Plantage. De udgør en værdifuld rest af det fordums store hedeområde.

Nørrebæk

Den østlige del af Nørrebæk er udpeget som EF-habitatområde pga. værdifulde kær- og vældområder. Desuden er der sammenhæng med værdifulde hedeområder især syd for bækken. Området langs Nørrebæk er meget varieret med bl.a. fattigkær, rigkær, vældområder, tørvemos-arealer, pilekrat og birkeskov. Arealerne ligger uden drift, og er under tilgroning med **blåtop** og trævækster som **grå-pil** og **dun-birk**. Dog findes stadig en del sjældne og egnskarakteristiske planter som **pletet gøgeurt**, **klokke-ensian**, **benbræk**, **rundbladet soldug**, **tranebær**, **klokkelyng**, **loppe-star**, **hjertergræs**, **tvebo baldrian**, **top-star**, **almindelig milturt** og **kær-mangeløv**. Tidligere har vegetationen været endnu rigere med bl.a. arter som **gul stenbræk**, **vibefedt**, **maj-gøgeurt**, **eng-troldurt** og **fåblomstret star**. I området findes en stor bestand af **brunlig perlemors-sommerfugl**, og der findes ynglebestande af både **butsnudet frø** og **spidssnudet frø**.

Fuglelivet

Området ved Klelund Plantage huser et artsrigt fugleliv, og hede- og vådområderne i tilknytning til plantagen er levesteder for flere fåtallige og sjældne fuglearter. Frem til begyndelsen af 1970'erne fandtes en lille bestand af **urfugl** på Klelund Hede, og frem til midten af 1980'erne ynglende **tinksmed** også. Begge arter er siden hen forsvundet. Blandt de regelmæssige ynglefugle findes **vibe**, **dobbeltbekkasin**, **stor regnspove**, **bynkefugl**, **græshoppesanger**, **kærsanger**, **hedelærke**, **skovpiber**, **stor tornskade** og **rødrygget tornskade**.

Kulmosen og Katbøl Hede er kendte områder for ynglende arter som **krikand**, **urfugl**, **vibe**, **dobbeltbekkasin**, **stor regnspove**, **tinksmed**, **hættemåge**, **græshoppesanger**, **isfugl** (Nørrebæk) og **stor tornskade**. I lighed med mange andre hede- og hedemoseområder yngler **urfugl** og **tinksmed** ikke længere på lokaliteten.

Oddere

I midten af 1990'erne blev der rapporteret om fund af **odder** ved Tvilho Dambrug og spor ved Nørrebæk omkring Klelund Plantage. Disse oplysninger blev dog ikke bekræftet ved amtets undersøgelse i 1998-1999, og heller ikke i 2004 blev der registreret **odder** i vandløbssystemet.

Samlet vurdering

Værdifulde heder og moser

Der findes stadig værdifulde rester af den før så store hede ved Klelund Plantage. Dele er velplejede med fin lynghede og spredte enebuske, mens andre dele er ved at gro til i græsser eller fyrretræer. I gamle tørveskær i moserne findes veludviklede fattigkær med mange halvsjældne og egnskarakteristiske arter.

Det værdifulde moseområde langs Nørrebæk er stærkt truet af tilgroning. Udfra plantelister fra 1980'erne og længere tilbage, kan man konstatere en kraftig nedgang i plantemangfoldigheden, hvilket i høj grad kan tilskrives den manglende drift i form af afgræsning. Der bør snarligst iværksættes en passende pleje i området for at sikre, at flere arter ikke forsvinder og evt. skabe levesteder for nogle af de forsvundne planter igen.

Gode spredningsveje

Der er gode spredningskorridorer mellem Klelund Plantage/Nørrebæk og andre naturområder. Via skovområder er der forbindelse til Holme Å-korridoren. Nørrebæk er en del af Sneum Å-systemet, og der er også forbindelse mellem Klelund Plantage og Sneum Å via Åstrup Bæk/Stødbæk.

En stor del af lokaliteterne lever op til den højeste målsætning. Dog er mange af disse truet af tilgroning, og der kræves en plejeindsats for at den høje værdi kan fastholdes. Kun nogle ganske få lokaliteter er tildelt den laveste værdisætning. Det drejer sig primært om mindre engarealer i tilknytning til moseområder, som drives forholdsvist intensivt. Det ville være gavnligt at ekstensivere disse arealer, da de har stor værdi som bufferzoner for de sårbare hedemoser.

Behov for pleje og ekstensivering

Som nævnt tidligere bliver der foretaget en fin pleje på nogle af hedearealerne ved Klelund Plantage. Der er dog behov for pleje på flere heder, der er ved at gro til i græsser og fyrretræer.

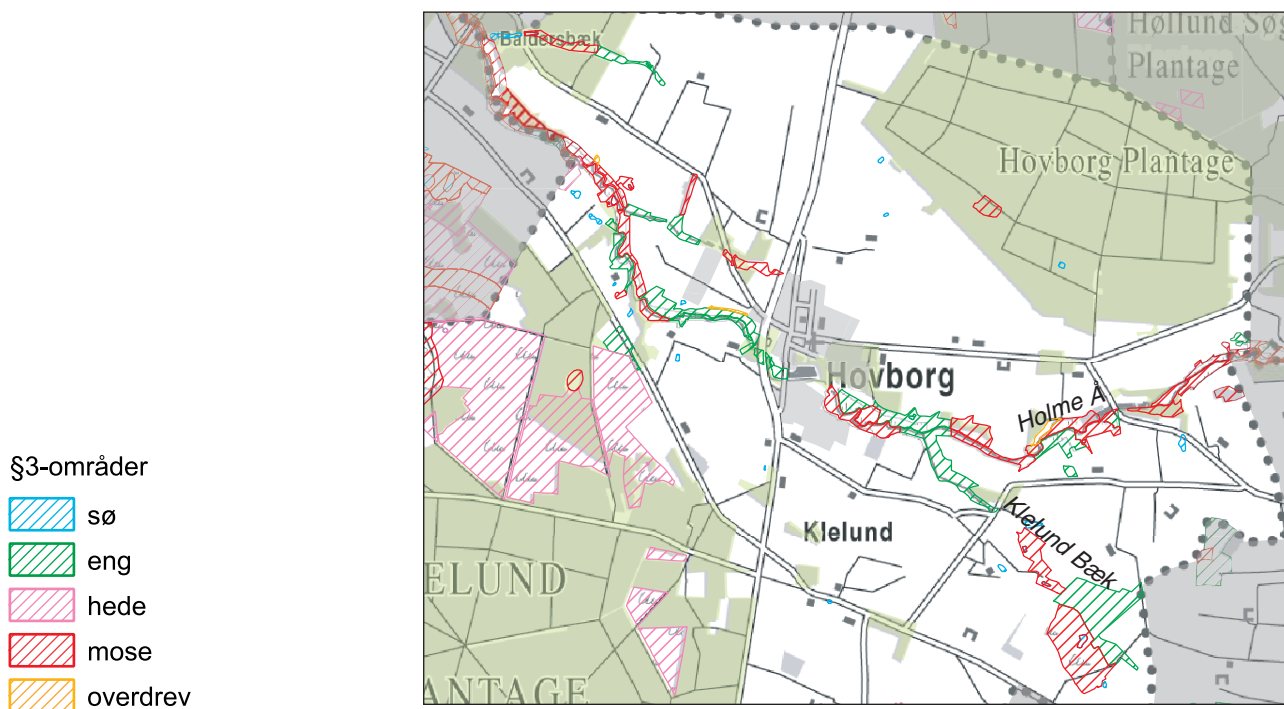
- Rydning af træer, specielt **bjerg-fyr** på heder samt **dun-birk** og **gråpil** i moser.
- Afbrænding af heder for at fremme dværgbuskvegetationen.
- Begrænsning af **blåtop** i moser, evt. i form af afskrælning.
- Genoptagning af afgræsning i habitatområdet ved Nørrebæk.
- Ekstensivering af kulturrenge.

Behov for overvågning

- Der bør igangsættes en overvågning af det værdifulde kærområde ved Nørrebæk.
- Fuglelivet bør undersøges nærmere.

4.5 Holme Å

Holme Å udspringer i moserne vest og nord for Bække i Vejen Kommune. Åen er en del af det vidt forgrenede Varde Å-system, der udmunder i Ho Bugt. Det er dermed en vigtig hovedkorridor i Ribe Amt og Holsted Kommune.

Figur 16. Kort over Holme Å.

<i>Landskabsfredninger</i>	Kendelsesfredning I 1978 blev 660 ha af Holme Ådal og dens omgivelser fredet. Heraf er de 80 ha beliggende i Holsted Kommune. Landskabsfredningen blev indført for at sikre den ikke-regulerede Holme Å med omgivelser. Hele området er privatejet.
<i>Smeltevandsflodløb</i>	Geologi Den del af strækningen, der er beliggende i Holsted Kommune, løber i en smeltevandsdal mellem Hejnsvig Bakkeø og Holsted Bakkeø. Holme Å følger sit oprindelige forløb på den strækning, der løber i Holsted Kommune.
<i>Vadested</i>	Historie Byen Hovborg er opstået ved Holme Å, da stedet formentlig helt tilbage fra Vikingetiden har været brugt som vadested for studetransport, der gik ned gennem Jylland til Slesvig.
<i>Holme Ådal</i>	Naturindhold Langs åen veksler enge og moser mellem hinanden, mens der findes enkelte overdrev på ådalsskrænterne. Generelt er naturkvaliteten middel til høj på strækningen og mange forskellige vegetationstyper er repræsenteret såsom ekstremfattigkær, overgangsfattigkær, overgangsrigkær, pilesump, rørsump og hængesæk. På flere af skrænterne findes vældområder. En del af naturområderne er dog truet af tilgroning med pilebuske og høje stauder, da der ikke længere findes nogen drift på disse arealer. Generelt domineres ådalen af arterne lyse-siv, mose-bunke og grå-pil. I de næringsfattige plantesamfund er registreret arter som tranebær, kragefod, smalbladet kæruld, almindelig star, eng-viol, tormentil og tørve-mosser, mens der i mere næringsrige plantesamfund findes arter som maj-gøgeurt, tvebo baldrian, top-star, tykskulpet brøndkarse og eng-nel-licherod.
<i>Hedemose v. Klelund Bæk</i>	I en lille sidekorridor til Holme Å findes en større hedemose, hvor der tidligere har været gravet tørv. Dele er dækket af birke- og pilekrat, men der er store og meget fine åbne flader med usædvanligt store forekomster af benbræk, romarinlyng og tranebær. Herudover findes mose-pors, klokkelyng, nordsø-kogleaks, tyttebær, mosebølle, smalbladet kæruld, blåtop, hedelyng, revling og tørvemosser.
<i>Fuglelivet</i>	Fuglelivet ved Holme Å er ikke undersøgt systematisk, men arter som gråand, dobbeltbekkasin, isfugl, bjergvipstjert, græshoppesanger og kærsanger findes ynglende ved vandløbet og i de tilstødende kærømråder. Lokaliteten er også vigtig som overvintringsområde for isfugl, vandstær og bjergvipstjert.
<i>Oddere</i>	Der blev ikke registreret odder på strækningen i amtets undersøgelser i 1998/99 og 2004. I begge undersøgelser blev arten registreret længere nedstrøms i åen – i 2004 havde den spredt sig længere op i åen. Vandløbet vurderes at være et egnet levested for odderen, så man kan sandsynligvis forvente en yderligere spredning af arten i fremtiden.
<i>Vandresti og udstilling</i>	Udover at have botanisk værdi og korridorfunktion har Holme Å meget stor herlighedsværdi, idet åen løber i sit naturlige slyngende leje i bunden af et fint ådalssstrøg. Dette giver stor rekreativ værdi, som kan nydes ved en gåtur

ad den afmærkede vandresti, som starter ved Blåvandshuk og slutter ved Bække i Vejen Kommune. I samarbejde med Vejle Amt fortsætter vandrestien videre fra Bække til Vejle By. Ved Hovborg kan man desuden besøge en udstilling, som fortæller om egnens natur- og kulturhistorie.

Vigtig spredningskorridor

Samlet vurdering

Holme Å er med sit naturlige slyngede forløb og tilknyttede moser og enge en vigtig korridor i Holsted Kommune. På størstedelen af strækningen er der en god sammenhæng mellem naturarealerne, dog er der ved dambrug små brud i korridorstrukturen. I sidekorridoren ved Klelund Bæk er der en strækning, hvor jorden er i almindelig omdrift. Her kunne spredningskorridoren styrkes ved at ekstensivere driften. Der er en god sammenhæng mellem Holme Å-korridoren og det store naturområde ved Klelund Plantage samt det tilstødende vandløbssystem, Sneum Å med grenene Nørrebæk, Åstrup Bæk og Terpling Å.

Værdi- og målsætning

En del moser og enge er tildelt den højeste værdi- og målsætning. Kun få lokaliteter har fået tildelt den laveste værdisætning, og de ligger primært i periferien til Holme Å og langs Klelund Bæk. Cirka halvdelen af lokaliteterne opfylder i dag målsætningen. På de resterende lokaliteter kræves en plejindsats for at forbedre naturkvaliteten. Nogle lokaliteter er groet meget til i pilekrat eller rørskov, her bør der foretages en rydning og efterfølgende indføres græsning/slåning. I andre tilfælde er der tale om, at landbrugsdriften bør ekstensiveres sådan at jorden ikke længere lægges om og gødskes.

Behov for pleje og ekstensivering

- Rydning af krat/trævækst for at genskabe moserne og engenes lysåbne karakter.
- Ekstensivering af de mere intensivt drevne engarealer og de landbrugsarealer, som ligger i direkte forbindelse med naturkorridoren langs med Holme Å.
- Genindførsel af græsning/slåning på flere naturområder.

Behov for overvågning

- Man kunne evt. følge bestandene af **maj-gøgeurt** for at sikre den optimale drift af kærerne.

Figur 17. Artsrig eng ved Holme Å.

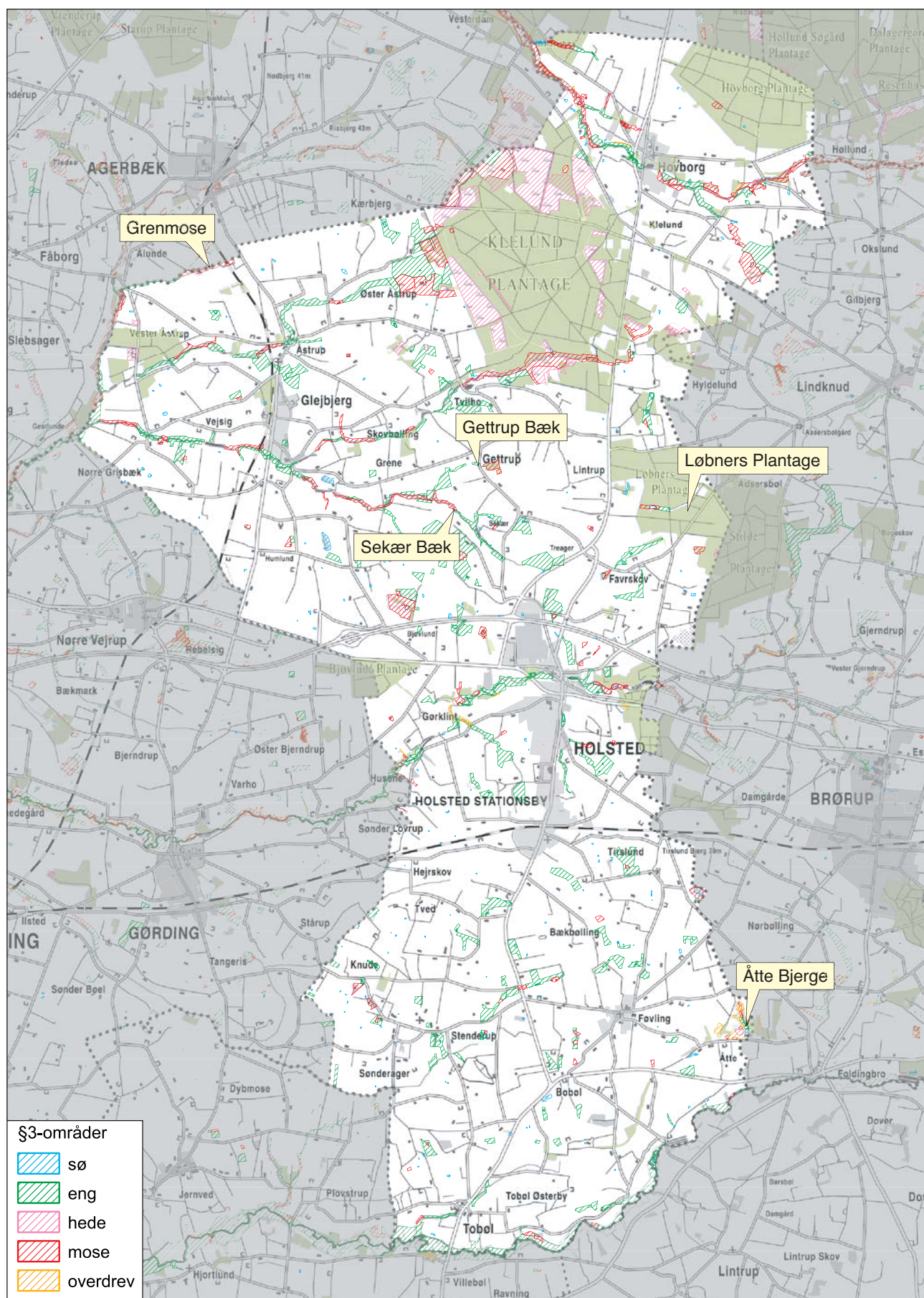
4.6 Værdifulde naturområder beliggende uden for hovedindsatsområderne

De små naturlokaliteter, der er nævnt i dette afsnit, er alle karakteriseret ved, at de har en meget høj naturværdi med en artsrig og varieret vegetation. De ligger dog alle relativt isolerede fra andre botanisk interessante lokaliteter, og mens nogle indgår i en mindre og evt. fragmenteret naturkorridor, ligger andre ret isolerede fra kommunens øvrige naturområder.

Værdi- og målsætning

Alle de nævnte lokaliteter har den højeste værdi- og målsætning. De to lokaliteter i og ved Løbners Plantage ligger isoleret og indgår ikke i naturområder, der er højt målsatte. Desuden ligger det mindre naturområde ved Åtte Bjerge forholdsvist isoleret. På grund af deres biologisk isolerede beliggenhed vil de være mere truede end andre tilsvarende lokaliteter med en biologisk central beliggenhed, og de bør derfor følges nærmere.

De øvrige lokaliteter ligger i mindre eller fragmenterede naturkorridorer, i tilknytning til mere kulturprægede og mere artsfattige lokaliteter, der dog er A- eller B-målsatte. For at fastholde lokaliteternes høje værdi og give mulighed for at de sjældne og spændende arter kan spredes, er det vigtigt at ekstensivere driften af naboarealerne og evt. skabe nye forbindelseslinier til nærtliggende naturområder.

Figur 18. Oversigtskort med de beskrevne værdifulde smålokaliteter.

Åtte Bjerge

Det kuperede naturområde ligger på overgangen mellem Holsted Bakkeø og smeltevandsdalen, hvor Kongeåen løber i bunden. Fra det højeste punkt, Flagstangshøjen på 59 meter, er der en fortræffelig udsigt ud over dalen. Tre ha omkring højen blev derfor fredet i 1934, for at bevare det lyngklædte udsigtspunkt.

Åtte Bjerge er et meget varieret og landskabeligt smukt naturområde. I „dalen“ findes moser og enge samt kildevæld og en bæk, der er opstemmet til en dam i den sydlige del; mens der i „bjergene“ findes heder, overdrev og skov. Det giver sig udslag i en stor planterigdom og generelt er naturkvaliteten middel til høj. Der er registreret mange halvsjældne og egnskarakteristiske arter. F.eks. er den eneste registrering i Ribe Amt af **skov-gøgeurt** gjort i Åtte Bjerge. Derudover kan nævnes **maj- og plettet gøgeurt**, **guldblomme**, **smuk perikon**, **engelsk visse**, **ene**, **slåen**, **rundbladet soldug**, **benbræk**, **spæd mælkeurt**, **mose-troldurt** foruden en lang række mere almindelige plantearter. I området er der registreret ynglefugle som **musvåge**, **spurvehøg**, **tårnfalk**, **vibe**, **skovhornugle** og **skovpiber**.

Den største del af området er ejet af Miljøministeriet, mens den resterende del er privatejet. Området plejes ved afgræsning.

Åtte Bjerge er et yndet udflugtssted for lokalbefolkningen på grund af områdets store naturskønhed. Det medfører et vist slid, men færdslen er primært begrænset til de anlagte stier og øvrige publikumsfaciliteter, og det udgør derfor ikke nogen trussel mod naturkvaliteten.

Figur 19. Afvekslende natur ved Åtte Bjerge.

Løbners Plantage

I plantagen findes en mindre rest af en hedemose med en spændende vegetation: **Mose-pors** dominerer sammen med **blåtop**, **grå-pil** og **engviol**. Derudover findes der mindre bestande af den gullistede **spæd mælkeurt**, **benbræk**, **klokkelyng** og **kær-mangeløv**. Desuden er **almindeligt firben** registreret på lokaliteten.

Umiddelbart syd for plantagen, i en højstammet gammel egeskov, findes

en usædvanlig skovhede. Cirka halvdelen er dækket af gamle ene-buske, mens resten er domineret af unge **hedelyng**-buske. Derudover findes bl.a. **tyttebær**, **blåbær**, **almindelig kohvede**, **tormen** og **smuk perikon**. Heden er tildelt den højeste værdi pga. den sjældne naturtype. Fuglelivet i og ved Løbners Plantage er præget af arter tilknyttet skove, bl.a. **musvåge**, **spurvehøg**, **duehøg** og **natravn**.

Sekær Bæk og Gettrup Bæk

De to vandløb Sekær Bæk og Gettrup Bæk er ydre grene i det vidt forgrenede Sneum Å-system. To moser – Gettrup Mose (v. Gettrup Bæk) og en mose ved Sekær Bæk – har en naturkvalitet, så de i dag opfylder den højeste målsætning. Gettrup Mose er en hedemose, der er forholdsvis tør og under kraftig tilgroning med birketræer. Der findes dog stadig rester af den oprindelige vegetation: **blåtop**, **hedelyng**, **klokkelyng**, **rosmarinlyng**, **benbræk**, **mose-pors** og tørvemosser. For at bevare de sidste rester af hedemosen kræves en snarlig rydning og evt. en vandstandshævning. Mosen ved Sekær Bæk er varieret med eng-, mose- og sumpvegetation. Generelt er mosen domineret af høje stauder og græsser som **almindelig mjødurt**, **krybende baldrian**, **angelik**, **mose-bunke**, **lyse-siv** og **rørgræs**. Enkelte steder findes **maj-gøgeurt** og **trindstænglet star**, og det er på grund af disse arter, at lokaliteten har fået den højeste værdisætning. For at bevare disse arter og forbedre resten af mosens værdi, kræves der en snarlig plejeindsats i form af afgræsning. I området er der registreret ynglende **vibe**, **dobbeltbekkasin** og **hættemåge**.

Grenmose

Mosen er en del af en mindre korridor ved Gejlbæk, der er et tilløb til Sneum Å. Store dele af mosen er groet til i pilekrat, **lyse-siv** og **blåtop**, men i gamle tørveskær findes spændende hedemosearter som **klokkeensian** (stor bestand), **benbræk**, **hvid næbfrø** og **rundbladet soldug**. Derudover findes mere almindelige fattigkærsarter som **næb-star**, **stjerne-star**, **kragefod**, **smalbladet kæruld**, **klokkelyng**, **mose-pors**, **hedelyng** og tørvemosser. Mosen er generelt uden drift, men det ville være gavnligt for naturkvaliteten, hvis der blev foretaget en rydning af trævæksten og efterfølgende indført afgræsning.

5.0 Ordliste

<i>Atlas Flora Danica:</i>	Dansk Botanisk Forening er med støtte fra Aage V. Jensens Fonde i gang med et 15-årigt atlasprojekt med det formål at belyse de vilde planters aktuelle udbredelse og hyppighed i Danmark.
<i>EF-fuglebeskyttelsesområde:</i>	Naturområde af international betydning for trækkende og ynglende fugle, der er omfattet af EF-direktivet om beskyttelse af vilde fugle.
<i>EF-habitatdirektivet:</i>	Internationalt direktiv der skal sikre den biologiske mangfoldighed ved at opbygge og beskytte truede naturtyper samt bestande af truede arter.
<i>Eng:</i>	Lysåbent plantesamfund på lavtliggende og relativt fugtige arealer, ofte langs vandløb eller i tilknytning til moser. Påvirket af driftsformen, som kan være græsning, høslæt eller uudnyttet. I sidste tilfælde kan engen udvikle sig til mose.
<i>Eutrofiering:</i>	En næringspåvirkning som ligger over det pågældende naturområdes næringsbehov. Udover eutrofieringen fra tilstødende/nærtliggende marker og fra byernes spildevand, påvirkes de danske naturområder i dag ligeledes af forhøjede kvælstofmængder fra atmosfæren.
<i>Hede:</i>	Kulturskabt lysåben naturtype på mager jord. Oftest domineret af dværgbuske, som f.eks. hedelyng og revling.
<i>Hektar:</i>	1 ha. = 10.000 m ² , 100 ha. = 1 km ² .
<i>Hængesæk:</i>	Flydende „tæppe“ af tørvemosser og sumplanter i visse næringsfattige moser og søer.
<i>Kultureng:</i>	Eng der bærer præg af at være gødsket, drænet og/eller omlagt, og derfor er ensartet i topografi og plantesammensætning.
<i>Kær:</i>	Findes i områder med højtstående grundvand. Er i daglig tale synonym med moser. Typisk inddeler man kærerne i fire typer alt efter jordens næringsstofindhold: Ekstremfattigkær – overgangsfattigkær – overgangsrigkær – ekstremrigkær. Fattigkærerne findes hovedsagelig i Jylland vest for israndslinien, mens rigkærerne hovedsagelig findes på mere nærings- og kalkrige moræneaflejringer nord og øst for israndslinien.
<i>Lokalitet:</i>	Det enkelte afgrænsede § 3 areal (jf. denne).
<i>Mosaik:</i>	Varieret naturområde, der består af en blanding af forskellige plantesamfund eller naturtyper.
<i>Mose:</i>	Fugtigt område med en naturlig vegetation, der er knyttet til høj vandstand. Kan evt. være ekstensivt udnyttet i form af græsning. Se også kær.
<i>Natura 2000-nettet:</i>	Et samlet netværk af Ramsar-, EF-fuglebeskyttelses-, EF-habitat- samt øvrige naturområder, der skal sikre det vilde dyre- og planteliv i Europa.

<i>Naturgenopretning:</i>	Anlægsarbejde hvorved man genskaber tidligere tiders natur og landskaber.
<i>Naturpleje:</i>	Planlagt påvirkning af naturen, med det formål at bevare eller fremelske en bestemt naturtype. Eks. trærydning, afgræsning, afbrænding af heder, oprensning af vandhuller mm.
<i>Naturtype:</i>	I denne rapport henviser begrebet naturtype til de seks § 3 naturtyper: hede, mose, eng, overdrev, strandeng og sø.
<i>Overdrev:</i>	Tørt lysåbent areal der har været græsset i en lang årrække. Historisk set har det ofte været landsbyfællesskabets græsningsarealer. Er som regel højtliggende, kuperet eller stejlt skrånende, og omlægges eller gødskes derfor ikke.
<i>Padder:</i>	Frøer, tudser og salamandre. De er alle hårdt trængte i kulturlandskabet. Blandt andet løgfrøen, stor vandsalamander og den spidssnude frø er omfattet af EF-habitatdirektivet.
<i>Ramsarområde:</i>	Beskyttede vådområder med stor betydning for verdens bestande af vandfugle. Danmark tiltrådte Ramsar-konventionen i 1977 og har udpeget 27 ramsarområder.
<i>Regional ansvarsart:</i>	Ribe Amt betegner en art som regional ansvarsart, hvis arten opfylder ét af følgende kriterier: 1) arten er på landsplan halvsjælden (dvs. den er ikke sjælden eller opført på den nationale rødliste) – og der findes en væsentlig andel af landets bestand i Ribe Amt eller 2) arten er på landsplan sjælden og er regionalt ikke almindelig, men dog med pæne forekomster og dermed findes en væsentlig andel af landets samlede bestand i Ribe Amt.
<i>Rød- og gulliste:</i>	Officiel liste over truede, sjældne og beskyttelseskrævende plante- og dyrearter.
<i>Småbiotop:</i>	Lille biotop (f.eks. sø, hegn eller grøft), der kan fungere som trædesten i landskabet for dyr og planter.
<i>Spejlstereoskop:</i>	Optisk apparat der gør det muligt at forstørre og studere to luftfotos samtidig og derved se motiverne i tre dimensioner.
<i>Spredningskorridorer:</i>	Se „Økologiske forbindelseslinier“.
<i>Strandeng:</i>	Eng der jævnlig overskylles af saltvand.
<i>Saale-istiden:</i>	Næstsidste istid, der varede fra 200.000 til 120.000 år før Kristus.
<i>Taxonliste:</i>	Liste over plantearter udarbejdet af Dansk Botanisk Forening og Københavns Universitet til brug for det store botaniske kortlægningsprojekt „Atlas Flora Danica“. Plantelisten indeholder flere kategorier, hvor A-listen indeholder rødlistede, fredede og sjældne arter. Kategori B indeholder arter, der er sjældne i hovedparten af landet, men som lokalt er almindelige.

<i>Trædesten:</i>	Småbiotoper i agerlandet, der kan sikre spredningen for dyr og planter imellem større naturområder.
<i>Vegetationstype:</i>	Type af plantesamfund, der f.eks. kan benævnes overgangsfattigkær, revlinghede, hedemose, klokkelynghede, ekstremfattigkær mm.
<i>Weichsel-istiden:</i>	Sidste istid, der varede fra 67.000 til 13.000 år før Kristus.
<i>Økologiske forbindelseslinier:</i>	System af sammenhængende naturområder der gør det muligt for dyr og planter at sprede sig fra et område til et andet. F.eks. kan et net af grøfter og vandløb, levende hegn og småskove skabe forbindelse mellem to ellers adskilte naturområder.
<i>§ 3-arealer:</i>	Arealer der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3: heder, moser, strandenge, enge og overdrev der enkelvis eller tilsammen er større end 2500 m ² samt søer over 100 m ² . Tilstanden af de beskyttede naturområder må ikke ændres uden amtets dispensation.

6.0 Anvendt litteratur og henvisning til nyttige hjemmesider

6.1 Litteratur

- „De geologiske og biologiske fredningsinteresser – Kortlægning og beskrivelse samt oversigtlig vurdering“, Ribe Amt 1985.
- „En rig natur i et rigt samfund“, Wilhjelmudvalget 2001.
- „Fredede områder i Danmark“, Danmarks Naturfredningsforening 1994.
- „Fredningsplanlægning – Heder i Ribe Amt“, Ribe Amt 1986.
- „Fuglelokaliteter i Ribe Amt 1970-80“ (bind 1: lokaliteter) af Svend Rønnest, John Frikke og Lars Maltha Rasmussen. Ribe Amt og Dansk Ornitologisk Forening, 1987.
- „Fuglelokaliteterne i Ribe Amt“ af Keld Bakken og Morten Nielsen. Dansk Ornitologisk Forening 1999.
- „Generel Landskabsplan for Ribe Amt“, Ribe Amt 1970.
- „Gulliste 1997 over planter og dyr i Danmark“, Miljø- og Energiministeriet 1998.
- „Habitatområder i Ribe Amt – standardindberetningsskemaer og områdekort“, Skov- og Naturstyrelsen 1999.
- „Idékatalog for naturplanlægning“, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 2003.
- „Landskaberne – Kortlægning og beskrivelse samt oversigtlig vurdering“, Ribe Amt 1985.
- „Naturovervågning i Ribe Amt. Undersøgelse af odderens forekomst i Ribe Amt 1998-2000“, Ribe Amt 2000.
- „Naturskove i Danmark“, Miljøministeriet 1990.
- „Naturtyper i Ribe Amt“ – Ribe Amt, 2006.
- „Registrering af søer i Ribe Amt – Søer i Esbjerg, Helle, Bramming, Holsted og Brørup kommuner“, Ribe Amt 1998.
- „Regionplan 2012“, Ribe Amt 2003.
- „Rødliste 1997 over planter og dyr i Danmark“ – Miljø- og Energiministeriet 1998.
- „Søer og Moser i Ribe Amt – En vegetationsregistrering“, Ribe Amt 1982.

6.2 Nyttige hjemmesider

- www.ribeamt.dk
- www.holstedkom.dk – Holsted Kommune
- www.dmu.dk – Danmarks Miljøundersøgelser
- www.sns.dk – Skov- og Naturstyrelsen
- www.dst.dk – Danmarks Statistik